

Slaven Bertoša

BARBAN I MLETAČKI LOREDANI. ŽIVOT U POKRETU, LJUDI I DOGAĐAJI

Čakavski sabor Pazin-ogranak Barban – Državni arhiv u Pazinu – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pazin – Barban – Pula, 2015., 320 str.

Povjesničar Slaven Bertoša, redoviti profesor i predavač Povijesti na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, jedan je od najplodnijih autora iz domene povijesti na području zapadne Hrvatske. Svojem bogatom opusu pridodao je 2015. i djelo *Barban i mletački Loredani: život u pokretu, ljudi i događaji*. Nakladnici su Čakavski sabor Pazin – ogranak Barban, Državni arhiv u Pazinu i Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Spomenimo da su Sveučilište u Puli i Državni arhiv u Pazinu ključna imena kulturne i znanstvene djelatnosti suvremene Istre.

Ovo se djelo bavi poviješću Barbana i Raklja, području tridesetak kilometara sjeveroistočno od Pule. Danas u dvjema općinama, to je područje u prošlosti činilo Barbansko-rakljanski feud i bilo u vlasništvu mletačke plemićke obitelji Loredan. Bila je to jedna u nizu od petnaestak gospoštija mletačke Istre, sve do propasti Venecije 1797., a danas pripada dvjema različitim općinama.

Autor velik prostor daje opisu mletačke obitelji Loredan koja je to područje kupila u prvoj polovici 16. st. i njime upravljala preko kapetana. Djelo je autor podijelio u 14 odsjeka. U prvom odsjeku, već u naslovu (Mletačka obitelj Loredan i njezini sredozemni horizonti) ukazuje na njezin značaj koji nadilazi Istru i zalazi duboku u Mediteran. U drugom odsjeku autor daje pregled i osvrt na dosadašnju historiografiju, pri čemu posebno mjesto zauzima samouki povjesničar i stanovnik Barbana Josip Antun Batel (1827. – 1889.) na temelju čijih spisa u mnogočemu Bertoša rekonstruirao povijesne datosti, posebice iz crkvene povjesnice. Spomenuti Batel dao se na proučavanje lokalne povijesti, a bio je i orguljaš zborne crkve, kancelar zborne crkve, općinski blagajnik i aktuar, a potom i općinski

načelnik. Odsjek „Teritorijalni, demografski i gospodarski podaci o Barbansko-rakljangskoj gospoštiji u drugoj polovici 18. st.“ obiluje podatcima o stanju stoke ili o imovinsko-pravnim pitanjima. Nisu samo lokalnoj povijesti važni antroponimi i toponimi s početka 19. st. kojima autor posvećuje 4. odsjek.

Iz aspekta crkvene povijesti, posebnu važnost imaju odsjeci od 5. do 8. U njima autor piše o crkvenoj prošlosti Barbana i Raklja, posebice o župnoj crkvi sv. Nikole i njezinu inventaru i još dvjema crkvama Barbanštine. U 5. odsjeku, na temelju zapisa Josipa Antona Batela iz 17. st., sačuvanih u Državnom arhivu u Pazinu, donosi popis barbanskih župnika i arhiprezbitera, kao i popise kanonika, razvrstavajući ih po stoljećima. Imena svećenika pisana su talijanskom grafijom, ali jasno se razaznaju hrvatska i talijanska prezimena, pri čemu autor utvrđuje kako hrvatski svećenici čine većinu: „Valja uočiti da su gotovo svi barbanski župnici imali hrvatsko ime i prezime“ (str. 100). Kao brojni drugi krajevi, i Barban je u razdoblju prije jozefinizma imao Zborni kaptol, o čijim liturgijskim obvezama autor piše. Predjozefinska crkvena prošlost i ovdje je obilježena bratovštinama; autor ih poimence navodi zajedno s njihovom imovinom. Najveća i najbogatija bratovština Barbana bila je ona sv. Nikole, uz koju djeluju i druge: Presvetog Sakramenta, sv. Sebastijana, sv. Krunice, sv. Duha, sv. Antuna Opata. Donose se faksimili inventara barbanskih i rakljangskih bratovština. Autor donosi kraći ili duži opis ovih crkava: sv. Nikole u Barbanu, sv. Jakova u Barbanu, sv. Antuna Opata u Barbanu, Majke Božje od Oranice, Sv. Križa, Rođenja Marijina u Prnjanima, sv. Margarete u Prnjanima, sv. Jelene u Prnjanima, sv. Eleuterija na Golešovu, sv. Ivana kod Hrboka, Presvetog Trojstva na Punteri, Majke Božje od Snijega, sv. Martina u Bičićima, sv. Petra u Šajinima, sv. Dionizija, sv. Pavla u Želiskima, Majke Božje kod Hreljića, sv. Jelene pred Gočanom i sv. Nikole u Prnjanima. Uz spominjanje svih crkava, tu je neizostavno i groblje. Iz arhivalija autor donosi i nekoliko priloga za povijest župne crkve, poput ugovora o obnovi orgulja župne crkve sv. Nikole te imovinu jednog ređenika u podđakonatu. Vrijedan je, možda osobito za povjesničare umjetnosti, inventar crkve iz 1670. Autor navodi liturgijske obveze Kaptola i žu-

pnika u liturgijskoj godini na temelju zapisane isprave iz 1738., pri čemu se od blagdana do blagdana navode procesije, pjevane mise, blagoslovine itd. diljem Barbanštine. Na temelju istoga spisa autor opisuje kako su članovi Kaptola međusobno dijelili bogoslužne obveze diljem širega područja. Tekstu je dodano nekoliko priloga s nizom crkvenih djelatnika od 14. do 18. stoljeća, kao i ugovor iz 1668. o izgradnji lože ispred crkve Gospe Snježne te diplomu gospodara Antonija Loredana o utemeljenju crkve Gospe od Zdravlja 1724.

Odsjeci 9. – 11. odnose se na nekoliko pitanja iz pravne prošlosti te također daju doprinos boljem poznavanju društvenih odnosa toga kraja (bilježnici Barbana i Raklja od 1502. do 1811., oporuke barbanskih plemića 16. – 17. st., oporuke barbanskih seljaka). Spominjanje „života u pokretu“ u podnaslovu knjige opravdano je posebice s obzirom na tematiziranje migracijskih kontakata između Pule i Barbana, o čemu autor piše u 12. i 13. odsjeku. Posljednji odsjek posvećen je mletačko-austrijskoj granici u dolini rijeke Raše koncem 18. st. Knjiga završava popisom korištenih izvora i literature, indeksom imena i mjesta te bilješkom o piscu.

Integriranjem literature s vrelima autor je uspješno sastavio djelo o povijesti Barbana i Raklja. Autor koristi arhivska vrela pohranjena u Veneciji (Archivio di Stato di Venezia), kao i u Pazinu (Državni arhiv u Pazinu) te Zagrebu (Arhiv HAZU). Tekst je popraćen ilustracijama, kako objekata i mjesta o kojima je riječ tako i zapisa i karata skrivenih u arhivskoj građi. Autor je uspješno ostao vjeran znanstvenoj akribiji i načinu izražavanja koji je otvoren i razumljiv najširem sloju stanovništva. Vrijednost je ovoga rada u tome što znanstveno utemeljeno, posežući u arhivalije u Istri i izvan nje, rabeći do sada objavljenu literaturu na hrvatskom i talijanskom jeziku, najširem krugu čitateljstva, od ljubitelja lokalne povijesti, do profesionalnih povjesničara i povjesničara umjetnosti, nudi kvalitetan uvid u prošlost toga dijela Istre.

Marko Medved